

R. L. STEVENSON - ČUDNOVATI SLUČAJ DOKTORA JEKYLLA I GOSPODINA HYDE-A (DR JEKYLL I G. HYDE)

Jeremy Paxman u odličnome BBC – jevom dokumentarcu o viktorijanskom dobu i viktorijancima (epoha vladavine kraljice Viktorije (1837-1901) i doba kada je Engleska bila najutjecajnije, najmoćnije i najrasprostranjenije država na svijetu – zemlja u kojoj sunce nikada ne zalazi) ističe malo poznate ali važne aspekte ondašnjeg društva.

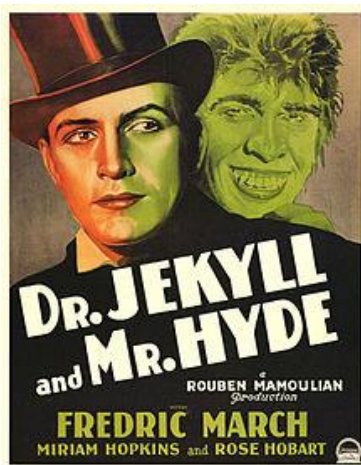

Naime, sve ono po čemu su Englezi poznati (maniri, uglađeno ponašanje, ceremonije, stroga odijeljenost klasa, svijest o vlastitoj važnosti i nadmoćnosti nad drugim nacijama itd.) tada je bilo posebno izraženo. Ostaci visoke klase koji su uspjeli očuvati svoju moć i moćna buržoaska klasa stvaraju doslovce novi svijet (zamah industrijalizacije i postupna globalizacija svijeta) u kojemu oni zauzimaju posebno mjesto, promatrajući sebe same kao vrhunac civilizacije, kao ono najbolje što čovječanstvo nakon nekoliko tisuća godina napretka može dati. Tada se još smatralo da čovječanstvo

kontinuirano napreduje i da rafinirana gornja klasa Engleske predstavlja krunski produkt civilizacijskog poretka. Ali, spomenuti dokumentarac nam otkriva da je to jako daleko od istine. Paxman iznosi pojedinosti o mračnoj strani tog gornjeg sloja engleskog društva, o njihovoj bezobzirnosti, ispraznosti, pohlepi, seksualnoj pohoti, koji su bili pažljivo sakriveni od očiju javnosti i prakticirani na mjestima gdje nisu mogli okrnjiti njihov društveni ugled i status.

Viktorijanci su pokušavali odijeliti gotovo sve, pa čak i stvari koje su danas apsurdne. Bogati su bili strogo odijeljeni od siromašnih, sluge od gospodara, muškarci od žena, „kreplosni“ od „grešnika“ itd. Posjetitelj bogatog dijela Londona je teško mogao steći predodžbu o paklu smještenom samo par kilometara dalje od bogatih četvrti, a onaj tko je imao nesreću roditi se u siromašnim četvrtima rastao je u uvjerenju da na svijetu ne postoji ništa osim smrada, znoja, kriminala, teškog posla, izrabljivanja, prostitucije, ubojstava... Viktorijansko doba je u sebi sadržavalo i vrh i dno ljudske evolucije i kao rijetko koje doba u povijesti, fanatično se trudilo međusobno odvojiti ta dva, naizgled nepovezana i tako različita svijeta. Kada se ove spoznaje spoje sa tada novom i revolucionarnom Darwinovom teorijom o porijeklu vrsta i evoluciji čovjeka dobijemo glavnu temu izvrsnog Stevensonovog romana o Dr. Jekyllu i G. Hyde-u, u kojemu on analizira svijetlu i tamnu stranu društva, te svijetlu i tamnu stranu ljudske osobnosti, koju glavni protagonist nastoji separirati i jasno razdvojiti jednu od druge.

Radnja knjige je prilično jednostavna i lako ju je prepričati. Dr Jekyll je poznati, bogati, londonski liječnik koji prakticira medicinu i bavi se znanosti. Uzornog je karaktera i uživa ugled čovjeka koji je jako blizu savršenstvu na gotovo svim poljima: profesionalnom, tjelesnom, duhovnom, financijskom, emocionalnom, humanitarnom itd. Međutim, **Kao osoba profinjene inteligencije i osjećajnosti Jekyll strašno trpi zbog svijesti o vlastitoj**

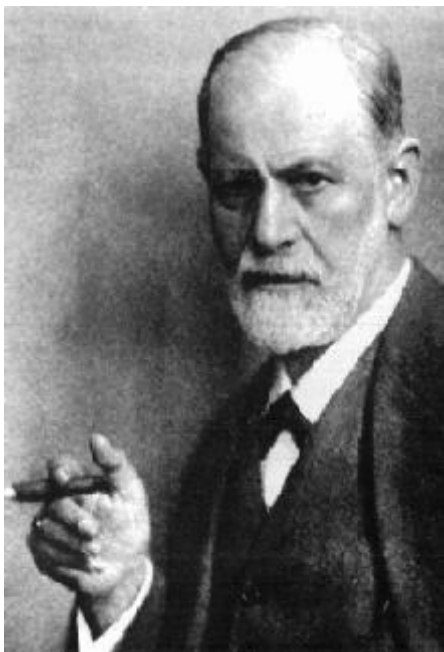
nesavršenosti i neprekidno radi na tome da i fizički razdvoji svoju dobru i lošu stranu tako da ona dobra ne pati zbog one loše, a da loša strana njegove osobe nije ograničena savješću dobre osobe. To mu i uspijeva. On otkriva mješavinu droge koja ga pretvara u G. Hyde-a – suštu suprotnost Dr. Jekyllu. Hyde je zao, bezobziran, impulsivan, djetinjast, nepromišljen, neodgovoran, nezasitan, pohotan, agresivan – sve ono što Jekyll nije ili ne može biti ukoliko želi sačuvati dobar glas i ogroman ugled. (ZAPAMTITE OVAJ DIO JER JE JAKO VAŽAN I BIT ĆE SPOMENUT JOŠ NEKOLIKO PUTA) Nakon početne transformacije Hyde je pun života, poletan, sretan (na svoj uvrnuti način), a Jekyll naizmjenično provodi vrijeme u svome tijelu i u tijelu G. Hyde-a. Ali, s vremenom Hyde postaje sve jači i ne želi se vratiti u osobu Dr Jekylla tako da Dr. Jekyllu treba sve više droge da bi se transformirao nazad u pozitivnu verziju sebe. Naposljedku Hyde potpuno pobjeđuje i Jekyll više uopće ne može kontrolirati transformacije tako da provodi 90% vremena u obliku G. Hyde-a a samo iznimno kratka i sve rjeđa vremenska

razdoblja u obliku Jekylla, što mu stvara ogromne probleme jer je Hyde u međuvremenu počinio niz užasnih zločina i najtraženija i najozloglašena je osoba u Londonu. Svi ga traže, zbog ovoga ili onoga. Jekyll postaje zarobljenik svoga laboratorija, gdje na kraju i umire u obličju G. Hyde-a.

Krenimo od najočitijih stvari. Ovaj kratki roman, iako se ne bavi izravno utjecajem droga na čovjeka (mješavina droga je samo okidač za transformaciju) predstavlja jedan od najboljih praktičnih primjera evolutivnog razvitka jednog drogeraša. Ogromna većina konzumenata droge naizgled ima sve što im treba i čini se da žive običnim, manje-više ugodnim životom. Neki (poput filmskih, sportskih ili glazbenih zvijezda) čak uživaju i u blagostanju koje je teško zamislivo prosječnoj osobi. Ali, ipak, kod svih nešto nedostaje. Nešto ne štima. Realnost kao takva nije dovoljna i ta osoba poseže za drogom. U početku je to još uvijek obična, dobra osoba i takva će i ostati neko vrijeme ali!!! Nakon određenog vremenskog perioda Dr Jekyll u toj osobi biva potisnut a Hyde dobija na snazi. Droga jača i nepovratno mijenja karakter, način života i način razmišljanja te osobe. Stvari se počinju primjećivati. Osoba više ne radi svoj posao kako treba, ne funkcionira kao suprug, supruga, sestra, brat, prijatelj, kolega, suradnik. Nešto novo i zlo kontrolira život te osobe.

Nešto što je na početku izgledalo tako novo, privlačno, puno životnosti, novih opažanja i novih horizonata. Horizonti koji se na početku šire (kao i kod Jekylla) kasnije se rapidno sužavaju da bi na kraju postali mnogo ograničeniji nego horizonti te osobe prije početka konzumacije droge. Svijet gledan u novome svjetlu uz pomoć droge, postupno se pretvara u svijet bez svjetla, svijet droge, svijet svih gore navedenih karakteristika koje smo pripisali G. Hyde-u. Ukoliko niste, obvezno pročitajte potresnu priču Christiane F. „Mi djeca s kolodvora Zoo,“ iskrenu ispovijest jedne djevojčice koja se pod utjecajem droge pretvorila u prostitutku, kradljivicu, prevaranticu, osobu bez prijatelja i bez ijednog tračka sreće i nade. Ta knjiga je najbliže što se možete približiti iskustvu uživanja droge bez da je sami konzumirate ili da komunicirate izravno s nekim tko jeste. „Mi djeca s kolodvora Zoo“ se izravno bavi tematikom koja kod Dr. Jekylla i G. Hyde-a predstavlja samo jednu od mogućih interpretacija, pa ako vas zanima više sadržaja na tu temu, poslužite se (mislim da bi je trebali pročitati čak i ako vas zloupotreba droga kao fenomen baš toliko i ne zanima jer je toliko dobra, iskrena i korisna).

U jednoj knjizi sam našao iscrpno objašnjenje Sir Isaaca Newtona o tome koliko on duguje vlastitoj genijalnosti a koliko svojim prethodnicima, vremenu u kojemu je živio i sretnim okolnostima. Iako je on neupitno bio genijalac i jedan od najvećih ljudskih umova ikada, on iskreno kaže da je vidio dalje, ne zato što je on veći od drugih, nego zato što se popeo na leđa divova (velikih ljudi koji su otkrili mnoštvo stvari prije njega) i odatle imao bolji pogled. Ništa ne dolazi odjednom. Sva velika otkrića, svjesno ili nesvjesno imaju ispred sebe niz većih ili manjih otkrića bez kojih ni ta genijalna otkrića nikada ne bi ugledala svjetlo dana. Ne možete otkriti

bakterije bez mikroskopa; mikroskopa niti teleskopa nema bez običnih povećala; povećala nema bez običnih naočala; običnih naočala nema bez stakla i staklara itd. Ovo je samo jedan proizvoljan primjer ovisnosti o prethodnim otkrićima. U našem slučaju riječ je o tome da Stevenson u svojoj knjizi naveliko raspravlja o rastavljanju ličnosti na „proste faktore“ odnosno na više komponenti a po tome će kasnije svjetski poznat postati Sigmund Freud. Niti Freudove ideje nisu pale s neba. I on duguje mnogo ljudima poput Stevensonu, uz pomoć čijih ideja je on uspio razviti svoje čuvene teorije o građi ličnosti. Utjecaj nesvjesnoga na ljudski život, nagon za smrću, teorija o građi ličnosti itd. nalaze svoje mjesto u Stevensonovu romanu desetljećima prije nego što ih je Freud formulirao i sintetizirao. Ovime nipošto ne želim reći da je Freud „pokupio“ ili pokrao Stevensonove ideje nego istaći činjenicu da i najveći svjetski geniji svoje ideje pronalaze na raznim mjestima i u raznim oblicima, svladavaju i „probavljaju“ ono što su mislili ljudi prije njih te onda na osnovu toga stvaraju nešto novo i genijalno.

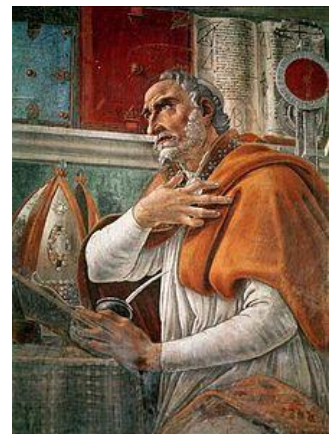
Jekyll i Hyde, posebice u filmskoj obradi iz 1931. god., izvrsno funkcionira kao ilustracija Freudovih teorija o idu, egu i super-egu. Dr Jekyll se na početku nezadrživo približava perfekciji. On gotovo dotiče svoje idealno ja, svoj super-ego. Gotovo svi niži

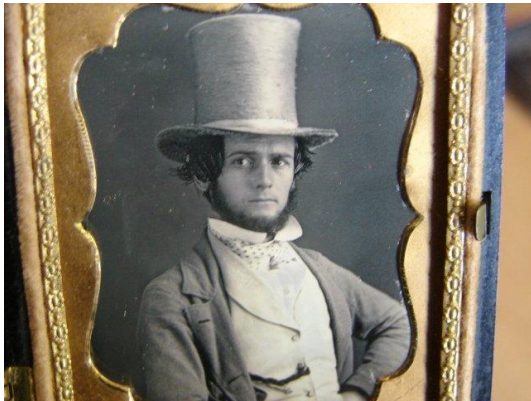
nagoni su istjerani iz njegove osobe. On je najbolji, najpametniji, najobrazovaniji, najmilosrdniji, najbogatiji, najvrjedniji, najpoduzetniji čovjek kojeg možete zamisliti. Ukratko on je ideal kojega roditelji stavljaju pred oči svojoj djeci kada im govore kako se trebaju ponašati i kakvi trebaju biti u budućnosti. Međutim, njegov id pati. On je potisnut i gurnut u prikratak. Osoba sa toliko „naj“ ne može se baviti svojim niskim strastima. Niti njeni ideali a niti zahtjevna okolina to ne dozvoljavaju. Naš doktor s vremenom toliko počinje sličiti na inkarnaciju anđela da mu to počinje zadavati probleme. Zahtjevi i očekivanja okoline i njega samoga postaju preveliki i nesnošljivi jer ispod svega onoga „naj“ ipak se krije čovjek; obično biće s običnim i svakodnevnim potrebama. Biće koje ima seksualne potrebe, biće koje ima živce, biće koje često osjeća potrebu razbiti nešto ili nekoga, biće koje ponekad želi biti i budala i dijete i neupadljiv čovjek, čovjek kojemu treba utjeha i savjet umjesto da on stalno dijeli utjehe i savjete. Prekretnica se zbiva kada on medicinski zbrinjava jednu prostitutku i ona pred njim svlači odjeću (u filmskoj verziji, ne u knjizi). Od tada je on ne može izbaciti iz glave. Njegov id (strasti, želje i potrebe našeg bića) se nezaustavljivo budi i ne želi više trpjeti represiju. Želi punu afirmaciju i čak što više, želi u potpunosti nadoknaditi sve ono što je propustio. To mu uspijeva u osobi G. Hyde-a koji je stopostotni id. Svaku svoju želju i potrebu pokušava ispuniti ODMAH ili barem što je moguće brže, bez obzira na to što društvene konvencije kažu o tome. Zbog toga Hyde ubrzo postaje ozloglašeni i svuda traženi kriminalac. Zapamtite ovu paralelu jer je gotovo svaki kriminalac osoba kojom u neprihvatljivoj mjeri dominira njegov id. Što radi kradljivac auta? Kada ugleda auto koji mu se sviđa on sebi odmah (ili barem što brže) ispuni želju i „uzme“ ga. Što radi silovatelj? Kada ugleda ženu koja mu se sviđa on je „uzme“ bez obzira što ona ili drugi na to kažu. Njemu je bitno samo njegovo zadovoljenje želje i to u što kraćem roku. To je id i to je ono u što se naš dobar Dr Jekyll pretvorio. Iz jedne krajnosti je potonuo u drugu. Po teorijama Tome Akvinskoga, srozao se na hijerarhiji ljudskih potencijala sa statusa bliskog anđelu do bića bliskog životinjama (što je u filmu prikladno izraženo majmunolikom kreacijom lika G. Hyde-a). Iz pozicije idealiziranog „ja“ Dr Jekyll se srozava na svoje animalizirano „ja“ ne zadržavajući se dugo u zlatnoj sredini koju Freud naziva egom. Ego predstavlja sredinu između super-ega i ida i zapravo predstavlja ekvilibrij koji samo rijetki ljudi uspiju postići a da pri tome budu istinski sretni. Najveći problem svakog čovjeka na Zemlji je da zadovolji svoj id (svoje animalno ja) a da super-ego (njegovo anđeosko ja) ne bude postuđen i da ga se ne srami. To je najveća mudrost i umijeće – prepoznati, prihvatiti i međusobno pomiriti dvije strane ljudske ličnosti i navesti ih da budu sretno jedna uz drugu, jer su svakako zarobljene u jednom tijelu. Onaj tko postigne da njegov id bude usklađen sa njegovim super-egom i obrnuto, taj se može zvati sretnim čovjekom i kompletnim ljudskim bićem. A da bi uopće mogli poraditi na poboljšanju njihove koegzistencije moramo ih prvo moći prepoznati u sebi a tek onda eventualno uskladiti. Ono što ne prepoznamo ne možemo niti poboljšati. Jekyll i Hyde će nam tu biti od ogromne pomoći.

Ipak, to nije niti približno sve. Ima tu još jedna bitna stvar koju svi vrlo često pogrešno radimo, najčešće iz djetinjeg idealizma, svjedno što se možda radi o odraslim osobama. Gotovo uvijek, kada upoznamo neku novu osobu koja nam se zbog nečega jako sviđa (zbog pameti, karaktera, obrazovanja itd.) mi je nesvjesno i nepotrebno idealiziramo. Djeca često prave od roditelja iskrivljenu sliku najpametnijih i najboljih ljudi na svijetu; kada se zaljubimo stvorimo iskrivljenu sliku o predmetu naše ljubavi; kada upoznamo nekoga izuzetno obrazovanoga neizostavno mu prilijepimo još više znanja – „On/ona jednostavno sve zna“ itd. Međutim to nikada nije istina i takve stvari nikada ne treba raditi. Ta doza realnosti neće narušiti naš idealizam nego će mu omogućiti da duže živi te možda i preživi. Ukoliko ljude nepotrebno idealiziramo, taj idealizam sigurno neće preživjeti. Kada odrastemo vidimo da nam roditelji nisu baš tako pametni, savršeni, jaki i sposobni riješiti sve naše probleme. Nastavnici nisu baš pametni – ili još gore, dođemo da zaključka da su glupi. Thomas Hobbes je negdje rekao da apolutnost ne postoji ni u kojem obliku. Ništa nije toliko dobro koliko u prvi mah izgleda i ništa nije toliko zlo koliko nam se u prvi mah čini. Zato, koliko god nam neki „Jekyll“ izgledao dobar (bez obzira bio on liječnik, roditelj, biskup, nastavnik, predsjednik Amerike ili bilo što drugo) moramo odmah znati da se određena količina G. Hyde-a krije u njemu. Taj netko sigurno nije tako dobar ili pametan kako nam u prvi mah izgleda. Bitno je naglasiti da ovakav stav nipošto ne oduzima veliku dozu poštovanja prema takvoj izuzetnoj osobi nego joj ga čak i dodaje. Taj netko je uspio postati tako dobar unatoč prisutnosti svoga G. Hyde-a u sebi, što je samo po sebi dodatna zasluga. Ovakav stav nam omogućuje da malo spustimo na zemlju svoje prenapuhane ideale, da ih respektiramo takve kakve jesu i zadržimo ih uz sebe mnogo duže vremena nego što bi trajale naše iluzije o bilo čijoj bezgraničnoj dobroti, pameti, obrazovanju ili nepogrešivosti. Kao što Hobbes kaže, uvijek postoji neka „začkoljica“, bez obzira znamo li je odmah ili ne. Niti sveci tu nisu nikakav izuzetak, mada oni izgledaju kao najbolji kandidati za takve rijetke izuzetke. Poznata je izreka Sv. Augustina iz njegovih „Ispovijedi“, kada on kaže nešto poput: „Bože daj mi snage da budem kreposan, ali ne sada!“ Naime, u to doba je Augustin imao ljubavnicu koju nije mogao niti želio napustiti u tome trenutku iako su ga srce i vjera vukli na drugu stranu. Ništa nije tako idealno kako izgleda. – Ova naizgled pesimistična rečenica ima i svoju obratnu stranu koju također nikada ne smijemo izgubiti iz vida. Često se

susrećemo sa osobama koje naizgled predstavljaju čisto utjelovljenje G. Hyde-a. Čini nam se da u njima nema ništa dobrog i da se naizgled ne mogu popraviti. Međutim, i tu važi prethodno geslo, ali gledano s druge strane. Naime, nitko nije tako loš kako nam u prvi mah izgleda. U svakome G. Hyde-u krije se i određena količina Dr Jekylla. Naposljetku, G. Hyde je jednom bio Dr. Jekyll – što će reći da je bio osoba mnogo bolja nego što smo mi u ovom trenutku. Zbog toga svakome treba pokušati dati još jednu šansu jer nikada ne znamo koliko dobra osoba se krije/se krila u nekom kriminalcu, problematičnom djetetu, razbojniku itd. Ovo nas navodi da ponovno razmotrimo gore navedenu, naizgled pesimističnu izjavu da „Ništa nije tako dobro kako nam se na prvi pogled čini“ i da je uvijek budemo spremni preformulirati u njenu suprotnu inačicu, koja bi glasila da „Ništa nije tako loše kako nam se u prvi mah čini.“

Stevenson uspijeva dati odličan prikaz klime viktorijanskog društva i stvari kojima je to društvo bilo opterećeno. Uz rame Dickensu i Jane Austen, Stevenson na osnovu svojih likova pruža izuzetno dobar i realističan uvid u strukturu i način razmišljanja ondašnjeg društva u cjelini. On ilustrativno ruši mit o konstantnom napretku civilizacije i jasno postavlja granice do kojih čovjek može civilizacijski napredovati a da pri tome ne počne nešto i gubiti na nekom drugom polju. Viktorijansko društvo je možda i najbolji primjer toga.

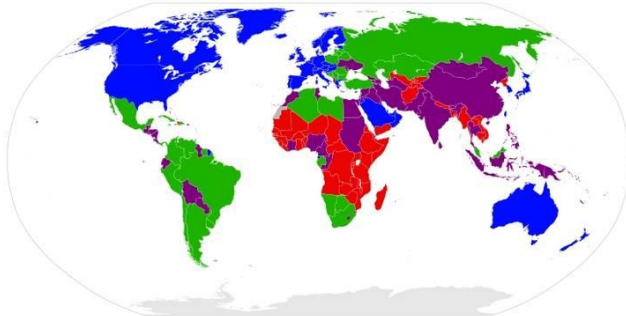
Visoke klase, najviše plemstvo, kao i sama kraljevska obitelj dijele iste karakterne osobine kao i niži slojevi društva a razlika je samo u ispoliranoj vanjštini. Ono što kod siromaha zovu umišljenost to kod visokih klasa zovu svijest o vlastitoj vrijednosti. Ono što kod siromaha zovu budalaštinom to kod bogatih zovu nemirnim poslovnim duhom. Isprazan razgovor se kod visokih klasa naziva uljuđenom konverzacijom itd. Potpuno iste stvari se nazivaju različitim imenom ukoliko ih obavljaju članovi različitih klasa. Obični ljudi prostitutku nazivaju kurvom dok je visoke klase nazivaju „damom za razonodu“ ili prilježnicom. Najveća razlika je u stvari bila samo u financijskoj sposobnosti bogatih da sakriju svoje mane i grijeha. Bogataši viktorijanskog doba su imali, u pravilu, podugačak popis grijeha načinjenih u razmjerima

nedostižnim običnim ljudima zbog ograničenosti moći i utjecaja. Kao kod Dr Jekylla, ljudi uz koje bi društvo uglavnom vezalo niz superlativnih epiteta (najbolji, najnježniji, najbogatiji, najprofiniji itd.) su u pravilu vodili dvostruki život a neki od njih imali i doslovce dvije obitelji koje nikada nisu znale jedna za drugu. Ti licemjerni kršćani i ugledni građani, koji nisu dopuštali da njihova zakonita djeca niti vide primjere siromaštva ili nasilja, imali su često puta po 10-ak vanbračne djece, ljubavnicu, kuću za opuštanje, djecu od 12 godina zaposlenu u svojim tvornicama ili rudnicima. Profesorica sa Oxforda, Jane Humphries je nedavno otkrila da je u ranome 19-ome stoljeću u Engleskoj bilo više od milijun zaposlene djece (više od 350.000 mlađih od 10 godina) te je ogroman broj njih bio u robovskome ili polurobovskome statusu dok su njihovi šefovi (vlasnici) uredno nosili bijele rukavice i mrštili se na sami spomen neke neprofinjene riječi a kamoli psovke. Bitno je bilo samo da se to sakrije od očiju uglednog društva, što i nije bilo jako teško jer je sve bilo - kao što Stevenson ocrta - jasno odijeljeno. Bogataši i plemići su bili tako jasno odijeljeni od siromaha da naizgled ništa zajedničko nisu imali. Ništa osim ljudskog karaktera. Kao što je rečeno u jednoj popularnoj pjesmi – svi su bili jednako krvavi ispod kože. Zapravo su imali sve zajedničko osim novca i porijekla. Ti profinjeni, uglađeni ljudi su živjeli i bogatili se od robovskog rada, iskorištavali rad djece, ponižavali žene u smislu njihovih intelektualnih i radnih sposobnosti.

Bitno je i znakovito spomenuti da u čitavoj knjizi nema niti jednog ženskog lika. Žene se spominju usputno ali niti jednog ženskog protagonista nema u knjizi, kao što ih nije bilo niti u engleskom društvu tog doba (u filmske verzije žene su uključene kao likovi). Kao što su bile nebitne i ignorirane u realnom svijetu tog doba, tako ih Stevenson ignorira i u svojoj knjizi. Značajne su i upečatljive samo po svojoj neprisutnosti i nebitnosti, što samo za sebe jasno govori. Kraljica Viktorija je bila izuzetak koji samo još dodatno potvrđuje pravilo. I u društvenom životu muškarci su bili odijeljeni od žena. U salonima za muškarce, gdje su se odvijali „pametni razgovori“ ženama nije bio dozvoljen pristup. One su također imale prostorije predviđene samo za žene – ali s tom razlikom da muškarci nisu ulazili u te prostorije jer nisu imali interesa za to. Sve ovo jasno ocrta ono što Dr Jekyll pokušava napraviti sa svojim životom. Još jasnije odijeliti stvari i napraviti nove kutije u koje bi se pakirale određene ljudske karakteristike. Pokušati radikalno rastaviti ono što se smatra dobrim od onoga što se smatra zlim, ne

vodeći računa o tome da to ubija bilo kakvu originalnost i ljudskost. Kao što kaže Balašević u jednoj od svojih pjesama – bez crne niti bijela boja nema smisla. Ukoliko ne postoji zlo, kako ćemo prepoznati dobro. Ukoliko nismo povremeno lijeni, kako ćemo cijeniti i vlastiti i tuđi trud. Ukoliko nas netko ne uvrijedi s vremena na vrijeme, kako ćemo cijeniti nečije profinjene osjećaje i suosjećajno ponašanje. Smisao svega i jeste u izbalansiranoj cjelini, kao što smo već vidjeli u dijelu posvećenom Freudu i njegovoj teoriji o idu, egu i superegu.

zovu zemlje u razvoju) i žele se što više distancirati od nerazvijenih zemalja tzv. Trećeg svijeta. Nerazvijene zemlje se smatraju državama u kojima ljudima upravljaju najniže strasti: pohlepa, želja za novcem, korumpiranost, kriminal, prostitucija, konzumiranje droga itd. Ali, kao i kod Jekylla i Hyde-a, situacija je samo naizgled jednostavna i jednoobrazna. Zbog manjka prostora uzet ćemo za primjer samo SAD, koje same sebe smatraju (i donekle to i jesu) lučonošom demokracije u modernom svijetu. Međutim SAD, taj eklatantni primjer parlamentarne demokracije, imaju najveći postotak kriminalaca na svijetu – zamislite samo da je 2010 godine Amerika imala gotovo 2,3 milijuna zatvorenika (to je gotovo kao čitava BIH) a k tome još dodatna 4 milijuna uvjetno oslobođenih zatvorenika koji su pod aktivnom prismotrom. U svim većim američkim gradovima imate zone u koje smijete ići noću i one u koje nipošto ne smijete ići noću i u koje noću niti policija ne zalazi. Najveća zarada od droge i kriminala ostvaruje se izravno ili neizravno u ili preko SAD-a. Američke tvrtke poput slavnog branda NIKE u Americi poštuju zakone i prava radnika dok su u Kini, dok nezavisne organizacije to nisu otkrile, godinama iskorištavali jeftinu radnu snagu, plaćajući ih 2-3 dolara dnevno i tjerajući ih da rade po 12-14 sati na dan. Situacija se malo poboljšala tek nakon što je čitav moderni svijet zaprijetio bojkotiranjem kupovanja Nike proizvoda. Naš G. Hyde je uvijek tu, samo ga moćne države i velike korporacije suptilno prikrivaju i tek povremeno izađu na svjetlo dana. Američke vojnike nitko ne može optužiti za ratne zločine (jer sve su to dobri dečki koji ni mrava ne bi zgazili) dok Amerika uredno sudjeluje u kažnjavanju i sudjenju drugima.

Ukoliko netko zarobi američkog vojnika ili civila od njega se traži da striktno poštuje sve Ženevske konvencije dok su Amerikanci, nakon napada na Blizance, u Guantanamo dokazano i dokumentirano prekršili gotovo svaku konvenciju i mučili zarobljene Arape bez konačnih dokaza o njihovoj krivnji, a prije svakog suđenja. Nema potrebe izlagati još detalja, iako ih ima u izobilju. Bitno je zapamtiti da se iza svakog Jekylla krije i G. Hyde, i u Americi i u bilo kojoj drugoj državi i u bilo kojoj drugoj pojavi na zemlji. Vanjština je uvijek ispolirana ali unutrašnjost krije mnoga iznenađenja i u politici, religiji, bankarstvu, sudstvu i bilo čemu drugome. Kao što je već rečeno, bitno je te stvari uvijek držati na umu jer će nas ugodna vanjština ili slatkorječiva propaganda vrlo lako privući i učiniti nekritičnima i neobjektivnima i u osobnom i društvenom životu, te ćemo zbog toga propustiti nešto ili nekoga s mnogo više vrijednosti ali sa neprivlačnijim „pakiranjem.“ Ne želim ovdje ocrnjivati Ameriku, nego je samo prikazati kao jedan ogromni konglomerat „naj-karakteristika“, od kojih su neke „naj“ u pozitivnom smislu no puno je tih „naj“ i u negativnom smislu. Bez bilo kojega od tih „naj“ slika ne bi bila niti točna, niti potpuna, niti realna.

Prikladnih primjera je gomila, jer je knjiga podatna za analizu iz mnoštva perspektiva ali ovdje ću spomenuti samo još jedan, jako bitan a on se odnosi na hranu. To je područje u kojemu je G. Hyde tako vješto skriven da se čini kao da postoji samo dobro, samo Dr Jekyll, potpuno odvojen od svoje zle strane. Naime, prehrambena i marketinška industrija su postale toliko moćne da nam prezentiraju niz proizvoda kao vrlo zdrave a u stvari su sušta suprotnost reklamama.

Čitava ova priča se može promatrati i na malo globalnijoj razini. Ukoliko i površno analiziramo modernu društveno-političku situaciju uvidjet ćemo da je naš, današnji svijet podijeljen na kategorije koje korespondiraju sa spomenutim psihološkim kategorijama u čovjeku. Amerika i razvijene zemlje G8 grupe same sebe smatraju superegom modernog doba i pokušavaju natjerati ostatak svijeta da imitira ponudeni obrazac kao najbolji mogući. Zemlje u razvoju teže tome da postanu kao zemlje G8 (zato se i

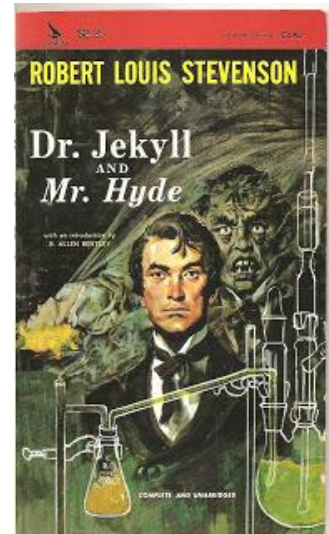

Uzmite samo primjer jogurta ili margarina, kao vrlo čestih namirnica. Voćni jogurt s ovim, obični jogurt s onim i tako u nedogled, a na kraju se ispostavi da u njima ima samo ogromna količina šećera, umjetnih okusa i sladila i vrlo malo ili nimalo pravog mlijeka. Pijete dijetalni jogurt i debljate se. Baš krasno. Ili margarin sa omega kiselinama, navodno zdrav za srce i krvnožilni sustav. Kada gledate reklamu i vanjštinu dali bi ruku u vatru da je to neka vrsta lijeka ili jako zdrave hrane a surova istina je da ne postoji zdrav margarin, ma šta bilo rečeno ili napisano u reklami. Normalno, uz ogromnu količinu pojednostavljanja i nužnog generaliziranja, može se ustvrditi da obični seljački jogurt proizveden vrijednim rukama neke bake nutritivno vrijedi deset puta više nego spomenuti izvikani i

široko reklamirani proizvodi. Baš poput Stevensonovog Jekylla i Hyde-a ili mnoštva Dickensovih likova, gdje se iza vanjštine uglađenog, visoko civiliziranog i profinjenog gospodina krije obični nitkov, pohotnik i varalica. Cola se desetljećima reklamira kao piće za cijelu obitelj, kao nešto što donosi sreću i zajedništvo u obitelj ali ni u jednoj od tih vješto napravljenih i sugestivnih reklama ne stoji da gratis uz litar Cole dobijete i 200-300 grama skrivenog šećera. Tako da, ukoliko pretpostavimo da netko sustavno i često konzumira tako nešto, sustavno i efikasno se ubija nečim tako lijepim i ukusnim.

„Dr Jekyll i G. Hyde“ je jedna od onih knjiga koja nam omogućuje mnoštvo interpretacija i koja nam daje uvid u građu naše osobe, ljudi općenito i posebice u način razmišljanja ljudi viktorskih vremena. Suptilno ubačeni povijesni i psihološki dio rasvjetljuje mnoštvo toga što se ne može tako jasno razabrati niti shvatiti iz povijesnih udžbenika. To je jedna dimenzija više i zapravo jedini način da koliko toliko shvatimo to povijesno razdoblje i način na koji je ono funkcioniralo. Osim putovanja kroz vrijeme, ovo je najizravniji način na koji mu možemo pristupiti i obuhvatiti ga u čitavoj njegovoj kompleksnosti. Iako je i ovo samo po sebi dovoljno možda je još bitniji realniji i kritičniji način razmišljanja koji proizilazi i nužno se nameće nakon čitanja knjige. Taj način razmišljanja, iako naoko previše kritičan i sumnjičav, bitan je za sve vidove modernog života jer nikada kao u današnje vrijeme nije bilo moguće toliko uspješno razdvojiti pojavnost od suštine, izgled od nutrine, varku od istine. Upravo danas, kada je tehnologija toliko napredovala da više niti kada vidite nešto na fotografiji ne možete biti sigurni da je to realnost (jer se ogromna većina fotografija „photoshopira“ – i u potpunosti preinačuje a ne uređuje, kao što je službeni izraz). Svjesnost da u svakom Jekyllu postoji i Hyde, i obrnuto, je potrebna nego ikada u vrijeme kada stotine milijuna tinejdžera pate zbog svoje vanjštine jer se uspoređuju sa savršenošću poznatih osoba i lica sa reklama kojima ih bombardiraju novine, televizija i internet. Realna svijest da takvo nešto ne postoji u stvarnosti bez pomoći plastične kirurgije, Photoshopa, mjeseci ili godina gladovanja i sl. neće ubiti vjeru u idealizam nego naprotiv pomoći svakome da više cijeni stvarnu ljepotu oko nas u onoj mjeri u kojoj nam je dostupna. Kao i kod prethodno navedenih psiholoških i etičkih osobina, ukoliko nema određene nepravilnosti, elemenata običnosti ili čak ružnoće onda

nemamo kriterija po kojima možemo suditi ljepotu, nema individualnog ukusa i u konačnici nema čovjeka, nego gomila serijski proizvedenih ili preuređenih mutiranih proizvoda modne ili neke druge industrije. Zamislite da je moguće „proizvoditi“ djevojčice u idealiziranom obliku poput Barbie lutaka. Možda bi čak i bilo zanimljivo vidjeti nekoliko istih „primjeraka“ ali ako zamislimo milijune identičnih žena i tako nastavimo „proizvodnju“ nekoliko stotina godina moramo se zapitati ima li sve to smisla. Bi li svijet Barbie i Ken lutaka bio bolji i zanimljiviji od postojećeg? Kao i kod dobra i zla, čak i kada bi bilo moguće u potpunosti izdvojiti ružnoću od ljepote, pamet od gluposti, radost od tuge, osjećajnost od bezosjećajnosti, visoko od niskoga sam pojam čovjeka bi izgubio svoje značenje. Čovječnost se upravo i sastoji od različitih omjerima gore navedenih i inih osobina, tako da je svako radikalno kategoriziranje i razdvajanje unaprijed osuđeno na neuspjeh i ne predstavlja poboljšanje

čovjeka kao vrste nego njegovo onečovječenje i pretvaranje u specijalizirane automate iz utopijskih romana ili filmova. Da nema ogromne gradacije između dobra i zla, radosti i tuge, optimizma i depresije, straha i hrabrosti te svih spomenutih osobina čovjek ne bi bio tako jedinstveno i neponovljivo biće kao što jeste nego bi samim time bio znatno osiromašen i sveden na nešto što se može beskonačno replicirati i proizvoditi u serijama – kao

perilice za rublje. A rijetko kome je životna želja biti perilica za rublje – pa makar bio to i najnoviji model. Zato svaki Jekyll mora biti svjestan svoga Hyde-a, kontinuirano se boriti s njime, varati ga, nadjačavati ga, gubiti od njega i ponovno ga pobjeđivati jer samo tako možemo rasti i razvijati se. Ukoliko nestane suprotnosti, ukoliko G. Hyde-a potpuno nestane, mi ćemo automatski postati manji ljudi - bez izazova, bez mogućnosti razvitka i bez raznolikosti. Bez svjesnosti o Jekyllu i Hyde-u, o potrebi ujedinjene suprotnosti u čovjeku, nema niti zdravog razuma niti kompletnog poimanja realnosti. Zdrav razum i predstavlja balansiranje među suprotnostima, gledanje ispod površine, raspoznavanje bitnoga od nebitnoga. Bez aktivne opozicije među suprotnostima, kao što su govorili i Hegel i Marx, nema niti osobnoga niti društvenog razvoja.

Podrobnije razmišljanje o ovom djelu je započelo tako što sam želeći s maturantima pogledati film „Dr Jekyll i Mr Hyde“ otkrio da većini njih je čitav taj koncept bio nepoznat. Izraz poput „Pretvorio se iz Jekylla u Hyde-a“ im nije govorio ništa, što je velika šteta jer Stevensonovo djelo predstavlja inspiraciju brojnim filmašima koji neumorno koriste ovu temu za filmove različite tematike. Bitno je za shvatanje povijesnog razdoblja 19-og stoljeća, ulaženje u njihov način razmišljanja i shvatanje načina na koji su vidjeli i željeli organizirati svijet. Bitno je za nas same i za našu današnju realnost jer ona pruža mnogo više šansi za koezistiranje Jekylla i Hyde-a bilo u suptilnom bilo u nekom doslovnijem obliku. Nadam se da sam vam uspio prenijeti barem nešto od pozadine koja se krije iza ovog majstorskog djela i implikacija koje iz njega proizilaze, bilo za naš osobni život bilo za društvo ili političko uređenje u cjelini. Knjiga je vrlo kratka (nekih 150 stranica) a postoji i niz filmskih adaptacija od kojih su nažalost najbolje one najstarije, iz 1931. i 1941. godine, sa Fredricom Marcheom u prvoj verziji i Spencerom Tracyjem u drugoj. Pročitajte i/ili pogledajte filmske adaptacije jer neposredno iskustvo se ne može prenijeti bez obzira koliko informacija znali o tome, a bez neposrednog iskustva sve navedeno, a i još mnogo toga, neće postati dio vas nego još samo nekoliko dodatnih informacija koje ćete zadržati u kratkoročnome pamćenju dok ih ne zamijeni nešto drugo.

B. M.